

PEDAGOG XODIMLARNING TA'LIMDA INNOVATSION YONDASHUVI VA INTERFAOL TEXNALOGIYALARNING AHAMIYATI

¹Omonov Sherzod Baxtiyor o'g'li, ²Taniyeva Farzona Xolmo'min qizi,

³Keldiyorova Zarinabonu Sherzod qizi

¹SamDU Urgut filiali Biznesni boshqarish va tabiiy fanlar fakulteti dekani

^{2,3}Samarqand davlat universiteti Urgut filiali talabalari

E-mail: sherkakreml@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada innovatsion o'qitish metodlari va ularning nazariy asoslari, zamonaviy ta'limning dolzarb masalalari, interfaol texnologiyalarning amaliy ahamiyati xususida so'z boradi. Shuningdek, innovatsion ta'limning mezonlari hamda bugungi kun pedagoglari oldida turgan vazifalar haqida fikr yuritilgan.

***Kalit so'zlar:** innovatsiya, texnologiya, innovatsion ta'lim, pedagogik innovatsiya, interfaol texnologiya, prezentatsiya, multimedia taqdimot.*

INNOVATIVE APPROACH OF TEACHERS AND IMPORTANCE OF INTERACTIVE TECHNOLOGIES IN EDUCATION

ANNOTATION

This article talks about innovative teaching methods and their theoretical foundations, current issues of modern education, practical importance of interactive technologies. Also, the criteria of innovative education and the tasks facing today's pedagogues were discussed.

***Key words:** innovation, technology, innovative education, pedagogical innovation, interactive technology, presentation, multimedia presentation*

KIRISH

Axborot texnologiyalari taraqqiy etgan va virtual dunyoning imkoniyatlari kengaygan bugungi globallashuv davrida kerakli axborotni saralab olish hamda uni qabul qilishning dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda. Aynan mana shu muammolar bugungi ta'lim tizimi zimmasiga ham katta mas'uliyat yuklaydi. Mana bir necha yillardirki, sifatli ta'limni rivojlantirish bo'yicha kiritilgan yangiliklar amaliyotga tadbiiq etilmoqda. Jumladan, elektron hujjatlashtirishning amaliyotga joriy etilishi, elekttron darsliklarning yaratilishi, masofaviy ta'limning olib borilishi bo'yicha ijobiy ko'nikmalar shakllantirildi. Mazkur jarayonlar bugungi shiddatli davrda o'qituvchi va talabalar uchun anchagina qulayliklar yaratayotgani hech kimga sir emas. Bugungi kunda har bir soha va tizim faoliyatini innovatsion g'oyalar va texnologiyalar asosida olib borish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu jihatdan mavzuga kirishishdan oldin "innovatsiya" so'zining ma'nosiga biroz to'xtalishni lozim topdik. Innovatsiya tushunchasi (lotincha novus yangi) tadqiqotlarda va ilmiy ishlarda XIX asrlarda qo'llanila boshlagan. Avval u alohida elementlarni bir sohadan boshqa sohaga kiritishni ifodalagan. Texnikaviy yangiliklar kiritish qonuniyatlarini o'rganib firmalar foyda olish uchun "innovatsion siyosatni" butun bir tizim sifatida o'zlashtirishdi. Mazkur faoliyat jamiyat hayotining ixtiyoriy bo'g'inini yangilash bo'yicha umumiy belgilarga, qonuniyatlar, yangilik kiritish mexanizmiga ega.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

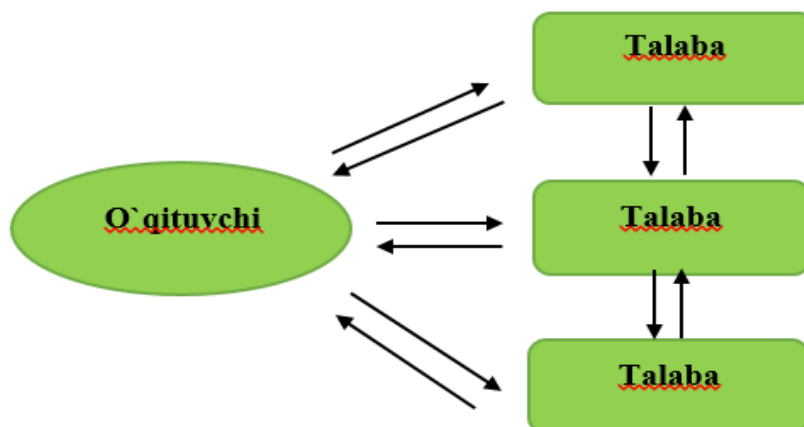
Innovatsion texnologiyalar pedagogik jarayonda o'qituvchi va talaba faoliyatiga yangilik, o'zgartirishlar kiritish bo'lib, uni amalga oshirishda interfaol metodlardan foydalanishni taqozo etadi. Interfaol usullarga quyidagilar kiradi: ma'ruza, munozara, "aqliy hujum", o'quv o'yinlari, keys metodi, treninglar, masofaviy ta'lim, loyiha metodi, sinfdan tashqari metodlar, ijodiy topshiriqlar, test, ko'rgazmali material bilan guruhda ishlash, videofilmlar muhokamasi, davlat resurslari va boshqalar. Ta'limning interfaol shakllari yuqori motivatsiya, bilim kuchi, ijodkorlik va tasavvur, muloqot qobiliyatlari, faol hayotiy pozitsiya, jamoaviy ruh, individuallik qadriyati, fikr erkinligi, faollikka urg'u berish, o'zaro hurmat va demokratiyani ta'minlaydi.

Zamonaviy innovatsion o'qitish metodlari xususida so'z borar ekan, avvalo, tilimizda o'zlashma bo'lgan, lekin ayni damda kundalik hayotimizga singib ulgurgan "innovatsiya" so'zining lug'aviy ma'nosini, uning tub mohiyatini tushunib olish foydadan holi bo'lmaydi. Innovatsiya so'zi "yangilik", "yangilanish" degan ma'noni anglatadi. Innovatsiya - bu biron narsaga yangilik kiritish, demakdir. U har qanday sohaga tegishli bo'lishi mumkin: ilm-fan, tibbiyot, ta'lim. Ishlab chiqarish faoliyatiga turli xil innovatsion texnologiyalarini joriy etish asosan har qanday kompaniyaning, xoh ishlab chiqarish shirkati bo'lsin, xoh universitet, xoh maktab bo'lsin, muvaffaqiyatini belgilab berishi isbotlangan[1].

Ta'limdagi innovatsiyalar ^{ijtimoiy davlatni} (1-rasm.) muntazam rivojlantirish, ilm-fan rolini kuchaytirish, aholi farovonligini oshirish va ijtimoiy tanglikni kamaytirishdan manfaatdor davlatlar uchun ustuvor vazifadir. Ta'lim yangilanishlarining maqsadi qobiliyatlarni qo'llashning har qanday sohasida muvaffaqiyatga erishishga qodir shaxslarni tarbiyalashdir[2].

NATIJALAR

Interfaol usullar ta'lim jarayonida qatnashayotgan har bir o'quvchining faolligiga, erkin va mustaqil fikr yuritishga asoslanadi. Bu usullardan foydalanganda bilim olish o'quvchi uchun qiziqarli mashg'ulotga aylanadi. Interfaol usullar qo'llanilganda o'quvchilar o'qituvchilar yordami va hamkorligida mustaqil ishlash ko'nikma va malakalariga ega bo'ladi. Interfaol usullar trening ishtirokchilari o'rtasida ikki tomonlama ma'lumot almashishga asoslangan.

(1-rasm.)

1-rasm. Interfaol darslarda o‘qituvchi va talabalarning o‘zaro muloqoti.

Innovatsion ta’lim ijtimoiy ahamiyatga molik bo‘lgan, inson shaxsini rivojlantirishga qaratilgan amaliyot sifatida muhimdir. Zamonaviy ta’limning maqsadi talabalarga nafaqat ko‘proq bilim berish, balki olingan ma’lumotlar bilan birga mustaqil ishlashga qodir bo‘lishni o‘rgatishdir. Innovatsiya va taraqqiyot sifatli ta’limga yo‘l ochadi, bu esa o‘z navbatida o‘quvchi va talabalarning yuqori salohiyat va intellektga ega bo‘lishlarini ta’minlaydi. G‘arbiy Yevropada “pedagogik innovatsiya” 50-yillarning oxiridan boshlab qo‘llanila boshladi. Bizda esa XXI asrning boshlariga kelib muomalada paydo bo‘ldi.

Pedagogik innovatsiya – bu belgilangan maqsadlarga samarali erishishga yordam beradigan ta’lim sohasidagi yangiliklarni ishlab chiqish, amalga oshirish, sinovdan o‘tkazish va baholash jarayoni. Innovatsiyalar va maqsadlar bir-biri bilan chambarchas bog‘liq: ta’lim jarayoni vaqt o‘tishi bilan o‘zgarib boradi, mehnat bozori kelajakdagi xodimlarga yangi talablar qo‘yadi va yangi maqsadlarga moslashgan holda o‘qitish o‘zgarib boradi, bunga erishish uchun yangi pedagogik usullar, uslublar va usullar zarur. Innovatsiyalarning asosiy mezoni uning yangiligi va dolzarbligidadir. Pedagogik innovatsiyalar ikkita asosiy yondashuvga asoslanadi:

➤ Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv. Bunda o‘quv jarayonini har bir talaba shaxsiga yo‘naltirishni nazarda tutadi. Zamonaviy pedagogika har bir talabaning o‘ziga xos tajribasi va xarakterini hisobga olishi, uning shaxsiyati va iste’dodini rivojlantirishi lozim. Ushbu yondashuvni amalga oshirishda talabaning tanlov printsiplari, ijodkorlik va muvaffaqiyat omillari, sub’ektivlik, individuallik jihatlari e’tiborga olinadi.

➤ Malakaga asoslangan yondashuv. Mazkur yondashuvda o‘rganish natijasiga diqqatni qaratadi, natijada bilimlar majmuasi emas, balki ko‘nikmalar to‘plami, talabaning muammolarni, nizolarni hal qilish va turli vaziyatlarda harakat qilish qobiliyati shakllanadi. Talaba o‘zgarishlarga munosabat bildirish, egiluvchanlik, his-tuyg‘ularni boshqarish va to‘g‘ri ma’lumotni tanlash ko‘nikmasiga ega bo‘lib boradi. Ushbu yangilik ta’lim tizimini tubdan qayta ko‘rib chiqishni, ta’limni baholash va

tashkil etish tamoyillarini isloh qilishni talab qiladi. Zamonaviy pedagogika ana shunday innovatsion pedagogik texnologiyalarni taklif etadi[3].

Innovatsion texnologiyalarning vazifasi sub'yekt shaxsini an'anaviy tizimga nisbatan sifat jihatidan o'zgartirishdan iborat bo'lib, pirovard natijada nostandart fikrlashni shakllantirishga va talabalarning qobiliyatlarini maksimal darajada rivojlantirishga erishish ko'zda tutiladi.

Yaponlar shuni ta'kidlaydiki, siz o'zingiz o'rgangan narsalarni o'rgatsangiz, 90 foizini eslab qolasiz. Agar o'qituvchilar o'rnida turib faqat ma'ruza o'qisa, o'quvchilar ancha kamroq, masalan, 40 foiz ma'lumotni eslab qoladi, shuning uchun muammolarni muhokama qilish va bir-birlariga o'rgatish juda foydali. Quyida biz faol innovatsion texnologiyalarning ba'zilarini ko'rib chiqamiz. Shuni alohida ta'kidlash lozimki, o'qituvchi faol yoki passiv o'qitish dasturini tanlashda mavzuni, mavjud resurslarni, dars uchun ajratilgan vaqtni va boshqa omillarni hisobga olishlari kerak hisoblanadi. Sokratik seminar. Bunda o'qituvchi mavzuga oid ma'lumotlarni va savollarni avvaldan taqdim etadi hamda barcha talabalarni mavzuni o'zlashtirishga jalb qilinishlarini ta'minlashga harakat qiladi. Mazkur seminarining ahamiyati talabalarning mustaqil ta'lim bilan mashg'ulliklarini ta'minlaydi va mavzuni yodda qolishiga ko'mak beradi.

Multimedia taqdimoti. Multimedia taqdimot usullari slaydshoularni yoki filmlarni o'z ichiga oladi. Taqdimotni tayyorlashda pedagog turli rasm, jadval, diagrammalarga murojaat qiladi. Vaholanki, aksariyat olimlarning fikricha, filmlar va prezentatsiyalardagi ma'lumotlar, grafika, rasm va har qanday vizual komponentlar ulkan matnga qaraganda yaxshiroq samarali bo'lishi mumkin ekan.

Talabalar taqdimoti. Mazkur ta'lim metodi ma'ruza ham seminar mashg'ulotlari uchun qo'l keladi. Talaba mavzu bo'yicha prezentatsiyani, ya'ni mavzu bo'yicha ma'lumotni auditoriyaga taqdim etadi. Bu nafaqat talabalarga ma'lumotni yanada chuqurroq o'rganishga, balki omma oldida nutq so'zlash ko'nikmasining shakllanishiga ham yordam beradi.

Shuningdek 10/20/30 qoidasi ya'ni 10 tadan ko'p bo'lmagan slayd, 20 daqiqadan ko'p bo'lmagan taqdimot, 30 dan kichik bo'lmagan shrift asosida bir nechta talaba

taqdimot qiladilar. Talabalardan katta mavzunu qisqa fursatda aniq va loʻndalik bilan tushuntirib berishlari talab qilinadi. Bu metod muloqot nutqiga xos miqdor, sifat, muqobillik kabi tamoyillarning shakllanishiga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, yosh avlodning taʼlim-tarbiyasi masalasi hamma davrlarda ham dolzarbligini yoʻqotmagan. Zero, Prezidentimiz qachon taʼlim-tarbiya haqida gapiradigan boʻlsa, albatta, Abdulla Avloniy haqida toʻxtaladi. Uning ibratomuz soʻzi va ishini misol qilib aytadi: “Men Abdulla Avloniyning “Tarbiya biz uchun yo hayot, yo mamot, yo najot, yo halokat, yo saodat, yo falokat masalasidir” degan fikrini koʻp mushohada qilaman,” – deb, bu muallimning bosib oʻtgan hayot yoʻlini yoshlarga ibrat qilib koʻrsatadi. Kelajak avlodni xalq ehtiyojlariga muvofiq holda har tomonlama rivojlantirish va tarbiyalash taʼlim oldida turgan asosiy vazifadir.

Yuqorida keltirilgan innovatsion yondashuvlar asosida talabalar kelajakda malakali mutaxassis boʻlib chiqishiga yordam beradi, dars jarayoniga boʻlgan qiziqishi ortadi, yangicha fikrlaydi.

MUHOKAMA

Pedagogik innovatsiyalarning mazmuni, uni qoʻllash metodlarini boʻlajak oʻqituvchilar tajribasiga singdirish muhim ahamiyatga ega. Taʼlim muassasasi hayotiga pedagogik innovatsiyalarni keng koʻlamda olib kirish uchun unda yangilik muhitini yaratish, muayyan axloqiy psixologik holatni shakllantirish, tashkiliy, metodik, psixologik xarakterdagi choratadbirlarni qoʻllash talab etiladi. Shu maqsadda boʻlajak oʻqituvchilarning kreativ funksiyalarini rivojlantirish, ularni pedagogik innovatsiyalar bilan izchil qurollantirib borish, innovatsion usullarni tahlil va tatbiq qilishga oʻrgatish vazifasini qoʻyish lozim[4].

Xususan, turli xil innovatsion jarayonlarning hayotiy davrlarini oʻrgangan pedagogik innovatsiyalar sohasi mutaxassisi V.I.Zagvyazinskiy taʼkidlashicha yangilikni rivojlantirish natijasida ijobiy natijalarga erishgan holda, oʻqituvchilar uni asossiz ravishda uni universallashtirishga, uni pedagogik amaliyotning barcha sohalariga tatbiq etishga intilayotganliklarini taʼkidlaydilar. Koʻpincha muvaffaqiyatsizlik bilan tugaydi va umidsizlikka olib keladi. Boshqa bir tuzilmani

(hozir aytilganiga juda yaqin) aniqlash mumkin. Bu moddiy ishlab chiqarish sohasidagi innovatsiyalar nazariyasidan olingan innovatsiya kelib chiqishining tuzilishi. Ammo o'quvchi yetarlicha rivojlangan tasavvurga ega bo'lsa, maktabdagi innovatsion jarayonlarga o'tish juda qulay:

- ✓ g'oyaning paydo bo'lishi
- ✓ rivojlanishi
- ✓ dizayn (qog'ozda nima bor)
- ✓ ishlab chiqarish (ya'ni amaliy ishda o'zlashtirish.
- ✓ boshqa odamlar tomonidan foydalanish. [5]

Yuqoridagilardan tashqari har qanday innovatsion jarayonda yangiliklarni yaratish va yangiliklardan foydalanish (o'zlashtirish) kabi tuzilmalarni ko'rish oson, bir-biri bilan bog'liq bo'lgan mikroinnovatsion jarayonlardan iborat bo'lgan butun maktabning rivojlanishi asosida yotadigan murakkab innovatsion jarayon.

XULOSA

O'qituvchilarda ijodkorlikni shakllantirishning muhim pedagogik sharti uni mustaqil bilim olish va ijodiy fikirlashga yo'naltirishdan iborat. Shu bilan bir qatorda, o'qituvchilar orasida ijodiy muhit, muayyan ma'naviy-ruhiy holat, tashkiliy, metodik, psixologik chora-tadbirlar qo'llashga ham alohida e'tibor qaratish lozim.

Oliy ta'lim tizimida innovatsion texnologiyalardan foydalanish o'zining ijobiy va salbiy tomonlariga ega. Afzalliklari: vaqt va pulni tejash; masofaviy ta'lim texnologiyalarini rivojlantirish; o'qituvchilarning elektron kitob va kurslarni tayyorlashni takomillashtirish; kasal bo'lish xavfini kamaytirish; talabalarning bilim olishlari uchun teng imkoniyatlar yaratilishidir. Kamchiliklari: individual ishlash qiyinchiliklari; bilimlarni baholashning murakkabligi; ilmiy tadqiqot faoliyatining pasayishi; talabalar o'rtasidagi texnologik tengsizlik; talabalar bilan bevosita aloqaning yo'qligi.

Ta'limda zamonaviy innovatsion texnologiyalaridan foydalanish o'qituvchining dars jarayonidagi faoliyatini sezilarli darajada osonlashtiradi. Innovatsion vositalar ta'limni tashkil qilish, uni individuallashtirish, sifatini oshirishga yordam beradi.

Innovatsion texnologiyalari talabalarning bilim olish istagi va ehtiyojini oshirishda va kelajakda yaxshi kadr bo‘lib chiqishiga yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. *Deberdeeva, T.X. Axborot jamiyatida ta'limning yangi ma'nosi / TH Deberdeeva // Ta'limdagi innovatsiyalar. - 2005. - No 3. – 79*
2. *Ibragimova G.N. Interfaol o'qitish metodlari va texnologiyalari talabalarning kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirish. I Monografiya. - T.: «Fan va texnologiyalar», 2016. -77-b.*
3. *Panfilova A.P. Innovatsion pedagogik texnologiyalar: Faol o'rganish: Oliy o'quv yurtlari talabalari uchun darslik / A.P. Panfilov. – M., Akademiya, 2009 y.*
4. *Alekseeva L.N. Innovatsion texnologiyalar eksperiment uchun resurs sifatida / L.N. Alekseeva // O'qituvchilar. - 2004. - No 3. - B. 28*
5. *Axmetvaleeva E.M., Mullagayaova G.S. Ta'lim sohasidagi innovatsiyalar, 2017 yil*

LIST OF REFERENCES:

1. *Deberdeeva, T.Kh. The new meaning of education in the information society / TH Deberdeeva // Innovations in education. - 2005. - No. 3. - 79*
2. *Ibragimova G.N. Interactive teaching methods and technologies to develop students' creativity. I Monograph. - T.: "Science and technology", 2016. - p. 77.*
3. *Panfilova A.P. Innovative pedagogical technologies: Active learning: a textbook for students of higher educational institutions / A.P. Panfilov. - M., Academy, 2009.*
4. *Alekseeva L.N. Innovative technologies as a resource for experimentation / L.N. Alekseeva // Teachers. - 2004. - No. 3. - P. 28*
5. *Akhmetvaleeva E.M., Mullagayaova G.S. Innovations in education, 2017*